

**HİDROXİNONUN ÇOXFUNKSIYALI
TÖRƏMƏLƏRİNİN SİNTEZİ****L.M.GÜLƏHMƏDOV, T.M.VƏKİLOVA,
M.M.SEYİDOV, S.Ə.MİRİYEVA**

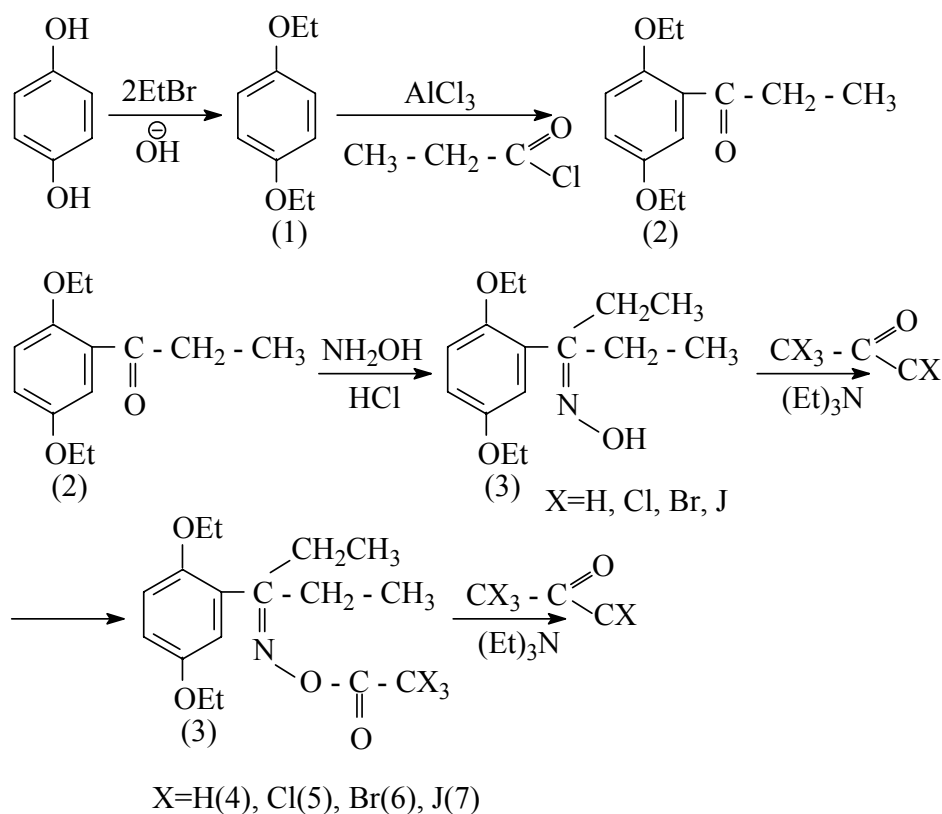
Hidroxinonla etilbromidin qələvi iştirakında qarşılıqlı təsirindən 1,4-dietoksibenzol alınmış və Fridel-Krafts reaksiyası şəraitində propionilxloridlə asilləşdirilmişdir. Sintez edilmiş 2,5-dietoksipropiofenonun əsasında müxtəlif funksional qrup saxlayan törəmələr alınmış və tədqiq edilmişdir.

İkiatomlu fenolların çoxfunksiyalı törəmələrinin sintezi və tətbiq sahələri həm nəzəri, həm təcrübi maraq doğurur. Belə ki, reaksiya nəticəsində funksional törəmələrin təbiətindən asılı olaraq müxtəlif üzvi birləşmələr əmələ gəlir [1-3].

Hidroxinon 10%-li natrium hidroksidin suda məhlulunda həll edildikdən sonra (qarışıq çox sürətlə qarışdırılmalı və təcrid edilməlidir) otaq temperaturunda və 50°C-də 2 saat müddətində qarışma davam etdirilir. Hidroxinon tam həll olduqdan sonra damcı qıfından yavaş-yavaş etilbromid (ekvimolekulyar miqdarda) verilir. Etilbromidin verilməsi zamanı temperatur 10° C-dən yuxarı olmamalıdır. Etilbromid tam verilib qurtardıqdan sonra 40-50°C-də reaksiya qarışığı 5-6 saat müddətinə sürətlə qarışdırılır. Reaksiya qarışığı soyudulur, mono və dietoksi törəmələr qələvinin və HCl-un köməyi ilə yenidən ayrılır. Təmiz halda ayrılan 1,4-dietoksibenzol (1) Fridel-Krafts reaksiyası şəraitində (AlCl₃ iştirakında) propion turşusunun xloranhidridi ilə qarşılıqlı təsirdə asilləşdirilir (2). Alınan (2) birləşməsi turşu mühitdə hidrosilaminlə kondensləşdirilərək 2,5-dietoksiasetofenonoksim sintez edilmişdir (3). Birləşmə (3)-də hidrosil qrupunun reaksiya qabiliyyəti çox güclü olduğundan müxtəlif turşu xloranhidridləri ilə reaksiyası aparılmış N-əvəzlənmiş uyğun mürəkkəb efirlər alınmışdır (4-7). Turşu xloranhidridləri kimi asetat-(4)-trixlorasetat- (5), tribromasetat-(6) və triyodasetat- (7)lardan istifadə edilmişdir.

Alınan üzvi birləşmələrin hamısı təmiz halda ayrılmış, fiziki-kimyəvi sabitləri öyrənilmiş və quruluşları müəyyən edilmişdir.

Aparılan reaksiyaların sxemi:

Aşağıda-təcrübi hissədə isə sintez edilmiş birləşmələrin fiziki-kimyəvi sabitləri verilmişdir.

1,4-Dietoksibenzol (1) 0,1 mol (11q) hidroxinon, 0,2 mol (8q) NaOH, 92q su otaq temperaturunda qarışdırılır, tamamilə həllolma başa çatdıqdan sonra 5-10°C temperaturda damcı qığı ilə etilbromid verilir və sürətlə qarışdırılır. Etilbromid bütünlüklə verildikdən sonra 1 saat qarışma davam etdirilir və temperatur 50-60°-yə qədər qaldırılaraq 5-6 saat müddətində qarışma başa çatdırılır. Reaksiya qarışığı soyudulur, ekstraksiya edilir, qurudulur və qalıq heksan+ C₂H₅ON qarışığında kristallaşdırılır. Beləliklə (1) birləşməsi təmiz halda ayrılır, ərimə temperaturu təyin edilir 71-72°C.

2,5 -Dietoksipropiofenon (2) 16,6 q (0,1 mol) birləşmə (1), 0,1 mol (12,9 q) propionilxlorid, 0,15 mol AlCl₃ və 100 ml CCl₄ qarışığı 0° temperaturda sürətlə reaksiya kolbasında qarışdırılır, qarışdırma 4-5 saat müddətində davam etdirilir, otaq temperaturunda 1 saat yenə qarışdırıldıqdan sonra soyudulur, duz+buz qarışığında kompleks parçalanır, ekstraksi edilir, həlledici qovulur və qalıq vakuumda qovulur.

Alınan (2) birləşməsinin qaynama temperaturu 137-138°C/1,5 mm; n_d²⁰ 1.5507 –dir.

2,5-Dietoksipropiofenonoksim (3). Reaksiya kolbasına 0,1 mol (2) birləşməsi, ekvimolekulyar miqdarda NH_2ONHCl , 200ml 95%-li etil spirti və 400 ml su tökülür.

Tədrisən qarışığı qarışdırmaqla müəyyən miqdarda 2,75 mol NaOH (bərk) əlavə edilir. Reaksiya qarışığını 5 dəqiqə müddətində qarışdırdıqdan sonra 300 ml HCl və 200 ml su yenidən əlavə edilir. Çöküntü süzülür. Ərimə temperaturu 121-122°C.

Birləşmə (3) ilə müxtəlif karbon turşusunun xloranhidridləri arasında qarşılıqlı təsir nəticəsində uyğun N-əvəzlənmiş mürəkkəb efirlər sintez edilmişdir (4-7). Burada asetilxlorid, trixlorasetilxlorid, tribromasetilxlorid və triyodasetilxloriddən istifadə edilmişdir. Reaksiyanın gedishinə çıxan NCl-u tutmaq üçün trietilamindən istifadə edilmişdir. Uyğun olaraq alınan birləşmələrin ərimə temperaturları: Birləşmə-(4)- 92°C, birləşmə- (5)-84°C, birləşmə-(6)-128°C və birləşmə-(7)-136°C.

Hidroksinonla etilbromidin qarışılıqlı təsirindən mono- və dietil efirləri sintez edilmiş və onlar əsasında tərkibində müxtəlif qruplar saxlayan çox-funksiyalı törəmələr alınmışdır.

ƏDƏBİYYAT

1. Кулиев А.М., Гюльяхмедов Л.М и др. «Синтез некоторых производных 2,5-диэтокситиофенона» // Изв. ВУЗ хим. и хим. тех. 1970. № 6, с.821-824
2. Гюльяхмедов Л.М., Векилова Т.М., Исмаилов В.М. Синтезы на основе гидрохинона. // Азерб.хим.ж. 1989. № 2, с.45-48
3. Гюльяхмедов Л.М., Векилова Т.М., Исмаилов В.М. Синтез и исследование на основе 2,5-димэтоксиацетофенона. // Азерб.хим.ж. 1988. № 6, с.52-56

СИНТЕЗ МНОГОФУНКЦИОНАЛЬНЫХ ПРОИЗВОДНЫХ ГИДРОХИНОНА

Л.М.ГЮЛЬЯХМЕДОВ, Т.М.ВЕКИЛОВА, М.М.СЕЙДОВ, С.А.МИРИЕВА

АННОТАЦИЯ

При взаимодействии гидрохинона с этилбромидом в присутствии щелочи получен 1,4 – диэтоксibenзол и в условиях реакции Фриделя-Крафтса ацилирован пропионилхлоридом. На основе синтезированного 2,5 – диэтоксипропиофенона получены и исследованы производные, содержащие различные функциональные группы.

**SYNTHESIS OF VARIOUS FUNCTIONALLY DERIVATIVES
OF HYDROHINONE**

L.M.GULAKHMEDOV, T.M.VEKILOVA, M.M.SEIDOV, S.A.MIRIEVA

ABSTRACT

It was synthesized the 1,4 – diethoxybenzene by interaction of hydrohinone with ethylbromide in the presence of base and in the conditions of Fridley-Crafts reactions it was athylated by propynyl chloride. On the base of synthesized 2,5 – diethoxypropiophenone it was obtained and investigated the derivatives contained various functional groups.